

BERLING
TROZELIUS, CLAS BLECHERT
RUNDAHL, LARS PETRUS

**Tankar, om en hushållares egenskaper och
gjöromål, med den vidtberömda philos.
facult. bifall vid kongl. hög-scholan i Lund,
under ... Clas Bl. Trozelii inseende, såsom en
läro-öfning, til allmänt omp**

Lund, tryckt hos directeuren Carl Gustav Berling.
[1759]

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

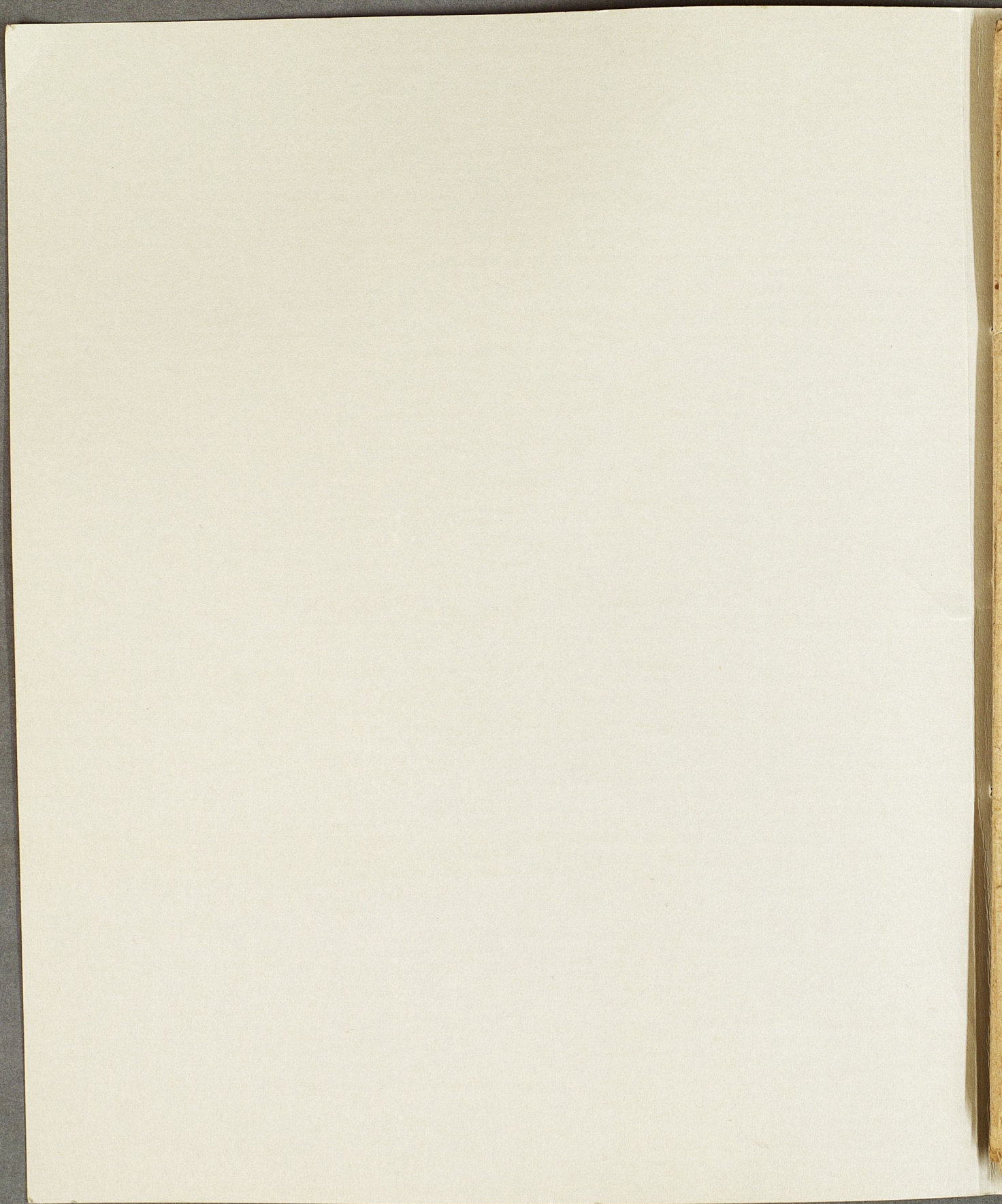
Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

TROZELIUS, CLAS IBLECHERT

Tänkar om en hushållares
egenskaper och gjöromål

Sv. saml.
Ekon.
Bllm.
(Bri.)
1700-1827

Ekol
Allm
(Pr)
1700-1829

J. H. J. N.
TANKAR,
OM

**EN HUSHÅLLARES
EGENSKAPER OCH
GJÖROMÅL,**

MED
DEN VIDTBERÖMDA PHILOS. FACULT. BIFALL
VID KONGL. HÖG-SCHOLAN I LUND,

UNDER
OECONOMIE PROFESSORENS,
H. M. CLAS BL. TROZELII
INSEENDE,

SÅSOM EN LÄRO-ÖFNING, TIL
ALLMÄNT OMPRÖFV ANDE, FRAMGIFVNE
AF

LARS PETR. RUNDAHL,
V. D. M. NERICIUS.

UTI DEN STÖRRE CAROLINSKA LÄROSALEN
DEN XXII DECEMB. MDCCLIX.

LUND,

Tryckt hos Directeuren CARL GUSTAV BERLING.

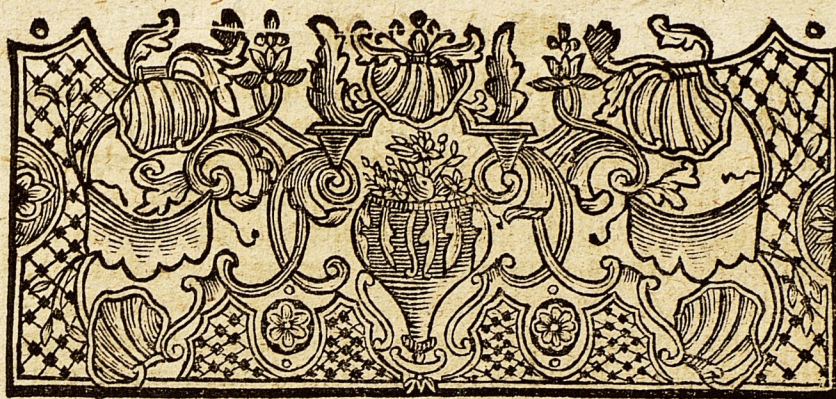
VON HOHBERG
IN SUA GEORGICA CURIOSA.

*Nulla Profesio amplior, quam Oeconomia,
quæ fundamentum, & origo est omnium statuum:
immo! instar gerit Oceani in quem omnes reliquæ
Scientiæ, Facultates & Disciplinæ tanquam toti-
dem lacunæ & fluvii confluunt; unde etjam perpetuo
quasi pericyclofi, tanquam rivuli ex fonte suo, per
varios ductus, scaturiunt, emanant, profluunt.*

*Fac cito, quod voles
Fac bene, quod debes.*

M. C. V.

§. I.

å litet en lefvande kropp kan vara utan sina lemmar: få litet kan ock et Samfund vara utan medborgare. Många sandkorn göra en sten: många stenar et hus: många hus en stad: många städer et Konungarike: många lemmar en kropp. Alla dessa lemmar, den minsta med den största, tjena til de ändamål, hvar til de af SKAPAREN visligen äro inrättade, och til de gjöromål, hvar på deras danelse syftar. (a) Lemmarne i kroppen äro
A 2 väl

(a) Jfr. I. Cor: 12. v. 18. 24. 26.

väl alla omisteliga; dock är den ene ädlare, än den andra, i hänseende til en större eller mindre nytta och förmån hela kroppen af den ena eller andra hämtar. Hjertat fätter all ting i rörelse, och förer blodet genom sina rör och fina gångar til de yttra kroppens delar: magen utdelar til de öfriga lemmanne all den näring och föda, som de sielfve, at fylla hans åtrå, med möda förvärfvat. Det är ock högst billigt, at hvart och et tings värde afmättes efter den förmån, som det kan åstadkomma. Så vil ock en Politisk kropp, i sitt Iystematiska sammanhang, utmärka den ena lemman med större heder och anseende, än den andra, alt efter som de, mer eller mindre bidraga til menighetens samfälda bästa. Dock följer här af icke, at den ena lemman har någon rättighet förhäfva sig öfver den andra; ty hvar och en gagnar med den gåfvo han undfådt hafver; fast det sker i olika mått, och på olika sätt. Hit kan altså lämpas Philosophorum Reductionis principium: *Varios, quamvis diversa sonantes, concordare modos.*

Så väl de tärande, som närande, lärande, som värande lemmanne i Regements-kroppen, syfta, med sina gjöromål därhän, huru landet må rätt upodlas, alla möjliga närings-fång med fördel idkas, alla hinder til Statens vältrefnad ur vägen rödjas, Samhällets brister bortas, och Christi-fårahjord, under verldsligt väldes skydd, bäst trivas och bibehållas på jorden. Dock visar sig härutinnan en märkelig skilnad, när desse lättas i jämförelse hvar med annan. De blott tärande lemmanne äro, i mitt tycke, så vida afseende hafves på Statens timeliga väl-

vålmåga, icke annerlunda at anse, än de 7 magra nöten och hårda åren i Egypten, hvilka förtärde hvad de rika åren framburit. Si! så kan den Politiska Regements-kroppen framalstra allehanda misfoster, hvilka til slut hela kroppen kunna fördärfva. Man vet, at somliga människors mage tärer alt för starkt; men maten gifver ingen god Chylus, och således ej heller någon emot des myckenhet svarande styrka för kroppen. En så fördärfvelig sjukdom kan ofta nog angripa sielfva Regements-kroppen, at den, som en *Tantalus*, kommer at hungra i sit största öfverflöd. En naturlig kropp måste omsider tyna af och dö bort. Den Politiska kroppen trotfar väl längre förgängligheten, och hastar icke så fort til sin nödvändiga undergång; men des öfverhanden tagande vanmagt och obestånd döljes ej länge för oväldiga och granlynta ögon. Kommer då icke välmänta och försigtiga råd samt rättfärdigas kraftiga åtgärd, kunna hela Nationer falla i en fönnstuka eller tvinfot, som hade med sig i följe en ofelbar Samhällets undergång.

§. II.

Våre Stats-Män, hvilka tillika måste vara goda Hushållare sätta, såsom en afgjord sak, at et rikt antal af sedige och arbetsamme invånare är rätta grundvalen til et rikes lyckfälg; men om intet alt är lämpadt efter landets beskaffenhet och grundadt på goda inrättningar och nyttiga näringsfång; så vitnar alla tidens Stats-kunskap, at det förorsakar farliga symtomer i Riks-kroppen: Den kan då blifva så ovig, at han förmägar under sin

egen tyngd. Hvaraf kommer, at den senare omsorgen, ej mindre sysselätter förnuftige Stats-män, än den förra. Den bekante *Riddaren TEMPLE* liknar, icke utan orsak, et Borgerligt samhälle vid en *Pyramid*, hvars grundfält utgör en större vidd, som aftager sedan smånigom, tils den förlorar sig i en enda delbar punct, som kallas öfversta spitsen. När nu de öfre delarne af Pyramiden utvidga sig i större mån, än de nedre, som utgjöra sielfva Pyramidens grund; så ändras skapnaden, och alt ramlar öfver ända. Sådant bör i rättan tid förekommas, och der-til fordras arbete, möda klokhet och försiktighet. En förfaren Medicus älskas, belönes och äras icke utan skäl för sin öma omvårdnad endast vid några få personers hälfa ock lif. Hvad heder och ära måste då icke den inlägga, som, under mödosamt arbete, vakar för Regements- kroppens uprätthållande, och förjer för många millioner människors uppehälle, trefnad och välfstånd?

§. III.

Hos sielfva de oförnuftige djuren finnes den egen- skapen, at de hysa kärlek för sina nästen, lior och lägor, hiden och kulor, för hvilka de ofta kämpa, alt in-til sielfva döden. De förse sig, af en naturlig drift, med hvad de til sin nödtorft och beqvämlighet behöfva, och inrätta sina små hushåll efter de allravilaste lagar. Hus- hålla de på sådant sätt, skulle då et förnuftigt väfende hafva hjerta, at vårdlösa sitt kiära fosterland, förägta dess alster, och ringa värdera dess idkare?

Hvar ärlig Svensk och redelig Patriot, söker at öf-
vervinna den andra uti renaste kärlek och djupaste
til-

tilgifvenhet, icke allenast för de nu lefvande, utan äfven-
väl för senaste efterverld; välvetande, at om kärleken för-
kolnar ibland landsens inbyggare, så kan inga trifvas,
intet slägte tilväxa, och intet Regemente bestånd haf-
va. Usla tilstånd! när menniskjorna lefva som SYMA-
CHUS talar: *Suus cuique mos, suum cuique decus*: Hvar och
en har sin sed, den ena vil up, den andra ned. De som så-
lunda upföra sig, strida emot sielfva förnuftet, förråda sitt
okynne, och göra sig til skadeliga misfoster och onyt-
tiga vattu-bien, som äro samhället til tunga och fördärf.
Sven-ske barn de beränka, hruru som

Förnuft med enighet har lärdt oss bruka plogen;

Upbryta jordens fält til bruk och fruktambet:

Förnuft med enighet gjordt åkermark af skogen,

Och ängar af moras, af villmark ömug bet.

De veta, at samlad magt gjer största kraft. Ja, de veta, at
irgen ting är fullkomligt under solen, om ej förening
är emillan alla dess delar. Ju flere delar och ju starkare
föreningsband dem emillan är, desto större blifver full-
komligheten. Tide-böckerne äro fulle med exempel och
bevis på Enighetens nytta. *SCILURUS*, en berömd Ko-
nung i *Scythien*, upmuntrade derföre på fotefängen sina
80 söner til denna dygd med en, så bekant, som eftertän-
kelig liknelse af flere trådar och quistar, hvilka tillsåmans
tagna näpliga stå at sönderslita; men hvar för sig lätteliga
bräckas. Låter fördenskul *LAGEN* förbinda hufvudet
och lemmanne tillsammans. *BUD* och *LYDNA* böra altid
svara emot hvarandra. Således finna alla, hvar och en,
efter sitt kall och ämbete, sig pliktig at tjena hufvudet
och

och bevara hjertat; lyda Majestätet, och lefva efter lag. Ögonen med vaksamhet, händerna med arbetsamhet, och fötterna med skyndsamhet. När alltså den vördige Alderdomens Verldslige Vise velat afskildra *Svea Rikes Regeringsform*, hafva de, under liknelse af lemnar och kropp, förliknat de fem Rikets angelägnaste Ämbeten vid de 5 lemmar, hvilka närmast ligga omkring hjertat. *Iustitiæ Revision* vid hinnan om hjertat. *Krigs-Collegium* vid lefren. *Amiralitets-Collegium* vid mjelten. *Cancellie-Collegium* vid lungorna. *Cammar- och Commercie Collegium* vid magan och njurarna. Kort sagt: Ingen lem är, de måge räknas efter *Anatomicorum* utlåtelse til 248, uti menniskjo-kroppen, som icke hafver sin nytto, och på sitt sätt, arbetar på hela kroppens bästa: Så bör icke heller uti Regements-kroppen finnas någon lem, som icke, efter sin förmågo, arbetar uppå det allmänna bästa, och städse låter sitt tänke-språk och *Symbolum* vara: *Publica salus, mea salus.*

§. IV.

Vårt syfte är nu icke at omröra althvad hvar och en medborgare i et samhälle bör uträtta; utan allenast at tilse hvad en Oeconom förmår bidraga til en. skild nytta och almän välfärd; samt at kunna utmärka de egenskaper, hvilka han bör äga; så framt han vil vinna sitt ändamål, och så rikta det Almänna, at vår Hushållning, som gjordt en lyckelig början och tagit sitt insteg, må vinna framsteg i upodlandet och icke ständigt, som det säges, behöfver at stylda på styltor, ragla i gången och falla med stången.

§. V.

§. V.

Naturen har öfverflöd på allt det, som tjenar til at uppfylla människans behof, men den vet också konstigt at förborga sina skatter. Den gifver Bergsmännen sina rika metaller; men han måste väl veta, som TACITUS har sagt: *Scrutari viscera terræ*, ransaka jordens djupa ådrar och genomvandra dess innandöme. Jorden meddelar väl Åkermanen en ömrog skörd och dryga stackar; men, *hoc opus, hic labor*, at hafva lärdt, huru hon, medelst förstånd, flit och arbete, kan trugas och tvingas. Här se vi straxt vetenskapens nytta och nödvändighet hos en som vil bära namn af en rättskaffens hushållare, samt vara i stånd, at, medelst nyttiga konstgrepp, förnuftiga anläggningar och sluga uträkningar, upptäcka medel och nitvägar både til rikedomars förvärfvande, utdelande och rätta förvarande. Den, och ingen annan, må med fullt skjäl hälsas för en värdig hushållare, som förstår, at, på det aldrabästa sättet, inkjota sin egendom, så väl i anseende til jordmonerne, som deras rätta läge; på det at hvarje jordtorfva må kasta utaf sig den ömrogaste växt, som naturen kan frambringa, och sedermera vet, i anseende til sin egendoms belägenhet och de tilfällen granskpet gifver, draga den största vinning af gårdens afvel eller afkomst, som någonsin gjörligit är.

Detta lärer oss i synnerhet den *Oeconomiska* vetenskapen, hvilken, som bekant är, hämtar sin förnämsta tilväxt af rön och försök grundade i snille och vett, samt anstälte med flit och idkelsamhet. En Oeconom lägger sig förden skull all vinning om; och arbetar där på, at

Af *Physiken*, som är en grundelig kunskap om den materiela världen och de förändringar, hvilka deruti ske, samt om de krafter, genom hvilka slike förändringar åstadkommas, kunna lära, at i sin hushållning, vid flere förefallande mål, följa naturens lagar, och de samma sig til nytta använda.

Af *Natural-Historien* har han lärddt at namngifva och beskrifva naturens producter och alster; at vara upmärksam på dess phænomener och verkningar, hvilka naturen, utan någon vår åtgärd, åstadkommer vid örter och växters framkomst. Ju närmare vår Hushållare efterapar naturen, desto lyckeligare blifver han uti sina gjöromål, at utröna hvarjehanda träns, örter, gräs- och sädeslags rätta hemvist, växt, luftstrek, läge och jordmån, deras försigtiga planterande, ans och tilbörliga skötsel; kort sagt: deras rätta beskaffenhet, nytta och bruk uti det menniskliga lefvernet. Af denna Vetenskapen, kan, om någon sin eljest, utvägar och medel påfinnas, at utrota växternes fiender och förtryckare; hvarföre ock vår Oeconom låter sig angelägit vara at af *Entomologien* eller *Insect-kunskapen* förstå sig på yr- och skid-fäns natur, utseende, hemvist och förvandling; huru de nyttige må skötas, och de, i vist afseende, skadelige qväfjas och ödeläggas.

Af *Mineralogien*, hvilken upräknar och beskrifver de kroppar, som äro blandade och sammanfätte, icke *Organiska*, hvilka ständigt ökas eller växa, dock utan lif och någon i ådror och rör innesluten saft, har han lärddt at känna malm- berg- och jordarterne; förstå sig på de märken, hvilka åtfölja hvar metall; at kunna upptäcka och

och utreda sielfva malmgången, samt kropparnes repulsion eller inclination til hvar andra.

Hydrologien och Vattukänningen, som upräknar och beskriver de kroppar, hvilka undergå förblandning, icke *organiska* och ständigt, i någon viss relation, förminskas, är så mycket mer nödig för en Hushållare, som han eljest, på flere sätt, skulle komma nog at korta. Här af vet han, at snjövattnets renhet äger en kraft at uplösa saltet til en större qvantité, än andra vatn. Deraf sluter han, at snjövattn måtte vara ganska godt til blekerier; får ock ingen den hvithet på linne med annat vatn, som det, hvilket är samlat af hagel och snjö. Det är ock tjenligast til bryggning; hvaraf kommer, at dricka, i Martii månad brygt, hålles för bäst, och det för ingen annan orsak skull, än at Martii månads vatn förnämligast är upplöst af is och snjö. Hushållare hafva derföre, af egen ärfarenhet, funnit, at vår-regn är beqvämligast til gjäfningar; at regn-vatn är bäst för örter och gräs, til trä- och kryddegårdars vatnande: At regnvatn gifver vid brödbakning en bättre gjäfning, än annat vatn och mörare bröd. Vid bryggningar gjer väl regnet et smakeligit dricka, men surnar snart, och knapt släcker törsten. Regn-vatnet är tjenligast at koka hårdt kött, ben samt skalig frukt med. Thé, Caffé-infusioner och flere slags decocter blifva af regnvatn starkare; men icke så behaglige för smaken (a).

Meteorologien hafver han af nöden, efter den undervisar honom at i agt taga de i jordens Atmosphære be-

B 2

fin-

(a) Se Herr Prof. *Job. Gott. Wallerii Hydrol.* p. 10.

finnelige meteora och deras åskilliga värkan på de naturliga kroppar, efter det tilstånd sådane particlar äro uti, antingen de då sväfva i luften, nedfalla eller upstiga.

Mathefis applicata och des del *Mechaniken* äro en Hushållare så mycket mera angelagne, som han utom de samma icke förstår at bygga sig et hus, som äger någon varaktighet, prydnad och beqvämighet. Icke påstår jag, at en *Oeconom* skal vara en fullkomlig Byggmästare både i *Architectura Civili*, *Subterranea* och *Navali*; utan här yrkes allenast därpå, at han äger en fullkomlig ärfarenhet i det honom i fynerhet tilkomer, utom hvilken insikt han icke kan vara en skickelig *Oeconom*. Lärer ochingen kunna frångå, det vara bättre, at i så granlaga mål sielf något förstå, än, genom okunohget, alltid se sig i nödvändighet, at lösa på pungen och lita på andras redlighet. Och ehuruval all *πολυπραγμοσύνη* eller mångslögd är skadelig, och derjemte billigt, at andra äfven ock gifves tillfälle förtjena sitt bröd; så är det dock högst nyttigt, om en sielf kan förbättra hvad nödigt är, samt förstår, om Byggmästaren inrättat och värkstält alt som sig bör, och det med all möjelig besparing.

Aritmetiken och *Ars Apologistica* är honom aldeles oundbärlig. Äfven som insikt och kunskap i *Lagfarenbeten*, til undvikande af andras oförrättande och tilbörliga försvarande af sine ägande förmåner och rättigheter. Så nödigt detta är, så angelägit är det äfven, at han väl är hemma uti *Jure Naturæ* och *Stats-Historien*, så at han vet at i agttaga sina naturliga pligter och skyldigheter emot

sine medborgare, använda andra länders förnuftiga hushållsgrep till sin nytta och förmån, samt ock af *Jure Publico* väl hafva lärdt at vörda KONUNGENS rätta Höghet, RÅDETS dyra Myndighet och STÄNDERNES lagbundna Frihet.

Ingen vetenskap, snart sagt, är, som icke har sitt inflytande uti Oeconomien. *Chemien* eller kärn-konsten är dock at anse för sielfva stälens och rätta grundpelaren i all slags hushållning; ty, utan en grundelig kunskap uti den samma, kan ingen ting föreställas uti *Oeconomia Privata*, hvars *Objecta* och föremål äro *Landtbruk, Bergvärk, Handvärk* och *Handel*. *Chemien* är honom så mycket mera omistelig, som den gifver bästa underrättelsen om örternas kraft och värkan. Af des del *Metallurgien* läres sielfva smältväfendet, krukmakerie-konsten, pip-tilvärkningen, sten- och marmor-brytningen, gipsarbetet, slipningen af jouveler med mera, får här sina lärdomar.

Halurgien uppgifver för oss sielfva salt-tilvärkningarne af vitriol, saltpetter, salmiack, vinsten, påtska, såpsuderier och säcker-tilvärkningen, hvars upfinnare var en AVICENNA. Af *Thejurgien* meddelas honom kunskap om allehanda slags oljors natur och egenkap, så som om bomolja, lin- och ros-olja, tal-gran- och Templiner-olja, kohlning och kohlmilors anläggning, svafvel- och krut-tilvärkning, genom hvilkens upspanande ROGERIUS BACO gjordt sitt namn odödeligit.

Chemia Chromatica, gifver begrep om färgorne, och deras grundämnen: I synnerhet kommer *Chemia*

Oeconomica vår hushållare til pafs; ty hon underrättar honom om flere slags lim- och kittarter, barkning och garfning, åtskilliga matsakers tilredande, at, medelst gjäfning, kunna frambringa åtskillige fyrliche saker, såsom ättika och flere spiritueusa liqueurer; utom det härliga NOACHS påfund, at af drufvornes saft och bärens must göra viner. För öfrigt är bekant, at ISIDIS förmenes hafva varit den första, som vetat brygga dricka, och en RAIMUNDUS LULLIUS at bränna bränvin.

§. VI.

Är vår *Oeconom* med sådana Vetenskaper icke utrustad, så läser han litet eller intet kunna uträtta hvarken til den enskilda eller Allmänna Hushållningens uphjälpande. Han är så oförmögen at göra sin practiska vetenskap vils och säker, som materialier, ler, kalk och sten af sig sielfve, at upföra et hus til fasthet, bekvämlighet och prydnad, så framt icke en förständig Byggmästares ritning och goda tillsikt drifver väcket, han må både skrift- och munteligen skryta och vilja lynas *mulgere hircos & jungere vulpes*; förmena sig med ZANCHO PANSSA kunna göra guld och gröna skogar; yttra sig i så förmätta utlåteller, som flugan, hvilken satt på vagnshjulet och ropade: *Ach! se buru jag dammar*; så vet han dock icke nyttja de många naturens alster til sin fördel; anställa några påliteliga rön och försök i Landt-hushållningen; at därvid i agttaga rätta tiden, värderleken, orten och stället, eller bruka de til sielfva ämnet tjenliga värktyg, än mindre sielfva handalaget at äflas därmed. Han vet eljest icke at upodla steniga backar,

kar, omskapa fänkjordar, utransaka des nature, inra halt och godhet, samt därvid betjena sig af det fördelagtigaste arbets-sättet: än mindre vet han, at så laga, det åkren icke är med vatn och kjällsprång besväråd, utan fast mera bör han, medelst arbete, hållas i sin tilbörliga rykt, lucker och lös; gjödas försiktigt, och, så vida gjörligt är, i skygd läggas för de skadeligaste vår-väder, nordan och västan. Allraminist vet han, utom nödig insikt i *kärnkosten*, at, medelst falternes och jordarternes rätta kännedom och bepröfvande, inbördes förbättrande, upgifva och framte rätta orsaken til jordens fruktbarhet; samt afråda sina vänner och Landsmän från en ovarsam fädens stöpning med saltpetter, och det för flera ordfaker skull; ehuru högt en **PLINIUS**, von**VALLEMONT**, **TRAUTMAN**, **WAHLBERG** med flere, alt sådant berömma.

En Oeconom bör veta, huru jorden bör drifvas och dikas, hvilka redskap äro därtill tjenligast, upträcka landtbrukets hinder, samt föreslå bekvämliga medel til des skyndsamma uphjelpande. På det sättet kunde vårt land blifva så upodlat, at det kunde föda långt större antal af invånare, än nu förtiden. **TULLIUS HOSTILIUS** plögde och ansåde så sin jord, at tusende tunnland gaf föda åt 5000 underfätare, då en **VILLMAN** i *America*, ägare af et lika jordstycke, icke skulle hafvit utkomst för 20 til 30 personer. Landet i *China* är så upbrukadt, at då deras Kejsare ville skänka bort et stycke obrukad jord til en välförtjent man, så svarade en

MAN-

MANDARIN: *Nådige Herre! här finnes icke en band bred jord, som icke är updrifven til all möjelig fullkomlighet.*

Huru eljest slagen af hvete, råg, korn, hafra, ärter, bönor, linor, rosvor, kål, jordpäron, lin, hampa, rapfat, veide, krapp, tobak med mera, i rättan tid böra sås och planteras uti en hvar för sig tjenlig jordmån, skötas och inbergas, samt til almänt väl och enskilt nytta upbrukas är för detta tydeligen ådaga lagt i Herr PRÆSIDIS *Allmänna Föreläsningar*; Då ock blef visadt, huru nyttigt det vore för det Allmänna, om Oeconomiae Professores voro försedde med någon Landtegendom, hvarigenom tilfälle gäfves at visa, icke allenast den studerande ungdomen, utan ock hela Länet, hvad för et välsignadt folter *Theorie* och *Praxis*, uti et ägta hjonelag förenade, förmådde framalstra. Men när de skiljas, så kan det gå vår Oeconom, som Biskop BURNET i *sin Resebeskrifning* berättar om *Italienerne*, at de ofta hungra och dö bort mitt ibland *sädes-skylarne*. Han tröstar sig dock med den Gamla Romarens ord: *Oeconomus licet ipse sit pauper, alios tamen ditare queat.*

Den som vil bära namn af en rättskaffens Hushållare, bör hafva sig bekant huru *Äng* och *Betesmark*, *kärr*, *myror*, *mässar*, *Junpland* och *svigtande sänkmarker*, medelst *Chemiska försök*, dikning efter *hydrauliska principer* och rothuggning efter et, genom vanan och öfningen vunnit handalag, kunna beredas til en fruktbarande hårdvall, huru åter en gammal och i vanhäfd råkad hårdvalls-äng kan hjälpas medelst vatnets upfordring, dam-

mars

mars anläggande och upkörande til åker, eller ock på det fättet, at dess yta och matjord nyttjas at torffättja åkerjorden, och gjödslen åter nyttjas på samma ängställe. Denna ombytning har ärfarenheten visat vara högt gagnelig. En hus-hållare bör vara underrättad, hvilka gräs-
slag i hvar och en för sig tjenlig jordmon bäst trifvas; ty

Non omnis fert omnia tellus:

Den ena jorden bär en ädel sättfull drufva:

Den andra plågas af en mager skallot tufva.

Vår Hushållare hafver också sig bekant, hvilka gräs-
slag för kreaturen äro tjenligare til sommar-än vinterfö-
da. Utlänningens mycket berömda *Lucern*, *medica sa-*
tiva, *Spansk klöfver*, *Trifoliastrum pratense corymbife-*
rum, *Saint foïn*, *Onobrychis, fanum Burgundicum* kalladt,
gjöra i förra fallet godt beked för sig; men til utfodring
om vintren äro de mycket sträfvoga och skarpa.

En ostridig fanning är, at intet af alt det GUD
tkapat hafver, är i sig sielft ondt och skadeligit; utan
endast i vift affeende; derföre är vår Oeconom, såsom
en *Pan*, upmärksam på de örter och växter, hvilka äro
för det slags djuret ätelige och hälsofamme, giftige eller
skadelige. Det är ju bekant, af Herr *Archiaterns* och
Riddarens LINNÆI lärorika Skrifter, at det gräs, som
kan vara för det ena djuret en ståtelig föda och hälso-
sam läkedom, kan vara för det andra et förgift och enfä-
ker död. Hvilket med flerre exempel och bevis kunde
bestyrkas, om min kringskurna tid och svaga vilkor
icke voro mig härutinnan hinderlige.

§. VII.

Han går vidare, at gjöra sig i synnerhet kunnig om de *bemtamde kreaturens* egenskaper, ans och rätta skötsel; på hvad mark de hälst viftas och af hvilket foder de bäst trivas; deras rätta känneteckn, sjukdomar, och de der emot, genom långlig årfarenhet, bepröfvade läkemedel m. m. Kreaturen förtjena visserligen all vår upmärksamhet, efter de, i det aldramästa, bidraga til människans föda, kläder, läkedom, bekvämlighet och nöje: Hvilket alt förtjente at blifva utfördt. Det är icke mindre af Guds heliga ord, än gamla Handlingar bekant, at *Boskaps-skötseln*, i alla tider, varit et mål för alla Hushållares upmärksamhet. Både de *Grækers* och *Romares* äldsta Oeconomer anfågo henne för icke någon ringa och gemen konst; utan fast mer för en ädel och angelägen vetenskap: Och om just icke för sielfva grunden; dock det hufvudsakeligaste til etrikes välmåga.

De *Hebreer* hade Herdar och Öfverherdar, hvilka lemnade allmogen undervisning i detta nyttiga hushålls-stycket. De gamle skattade fåren och den öfriga Boskapen så högt, at de liknade dem vid *gyllene äplen*. De *Romare* höllo det för en heder, at gå ifrån herdstafven til Borgmästare-syslan. Våra *Förfäder* de viste at sätta rätt värde på Boskaps-skötseln: Deras förnämsta rikedom bestod derutinnan. Deras värdören i handel och vandel; Deras sammanfikt til *Lädung*; deras *Böter* för brottmål, mannens *morgongåfva* til hustrun. Alt blef betalt och gifvit i få och boskap. All deras lösä egendom

dom kallades *liggande få*. Det hette i et ordspåk: *Få* är *Frända rogur*, d. ä. Rikedom och stort arf är släktens fägnad. Den var riker på penningar, som var *rikur ad fe*. Hwadän *Fåberde* i det gamla tungomålet betydde det samma, som *Skatt- och Röntomästare* i vår tid. Stora *Britannien* har til större delen tagit sina rikedomar och högsta anseende af får- och boskaps-afveln. *Parlaments-Herrarne* sitta ännu i dag, til en glad ihugkommelse däraf, på ullfäcker. Den Ängelska Nation beklagar äfven i senare tider, den föräring, hvilken Konung EDVARD IV gjorde af några Ängelska får til Konungen i *Spanien*; ehuru det torde vara äfven så sant, at de Ängelske fådt sin fåra-afvel ifrån *Spanien*; ty sedan konungarne af *Castilien* hade låtit hämta et utvaldt fåra-slag från *Barbariet*, sände Regeringen af *Ängeland* et fännin-gebud til *Spanien*, med begäran om tilstånd, at få tilhandla sig några tusende får, hvilken ansökning blef dem villfaren. En så klok Nation visste ock at göra sig nytta af en för dem, så lyckelig omständighet.

Sverige har nu äfven väl, i en välsignad stund, begynt at tänka på en så angelägen hushållsgren. RIKSENS HÖGL. STÄNDER, hvilka redan sedt både nyttan och nödvändigheten här af, gjorde fördenksull vid 1739 års Riksdag härliga författningar til des uphjälpande. De funno nog sant det, at Allmogen kunde igenom detta näringsmedlet, snart komma til en anseelig välmågo. Om man ville sätta, at i Sverige vore en million kor, och i stället, det de nu öfver hufvudet tillsammans, som nappast, dageligen mjölka 1825 kannor, kunde så updrifvas, at hvardera i stället för

en kanna mjölkade två til tre kannor om dagen, som väl kunde ske, skulle göra en inkomst för Riket af många tunnor guld. Du ädla och dyra guldgrufva! som icke utfinar, så länge människjo flit och förstånd vet at dig rätteligen nyttja. Derföre har ock, den visaste ibland människor, SALOMO, sagt: *At den rättfärdige förbarmar sig öfver sin ök; (a)* hvilket intet annat vil läga, än at han lär sig kjänna alla de kreaturs art och natur, hvilka under des vård och ans lemmade äro. Det förtjenar altså at tänka uppå den stora Hushållarens *Syrachs* råd och förnuftiga lärdom, af detta innehåll: *Hafver du boskap och mångslags fånad, så sköt bonom väl: är han dig nyttig och drägtig, så behålt bonom, hvar och icke, så skaffa dig af bättre slag (b).* Alt förskaffande af den första stammen, om den än vore af *Spaniskt* slag, *Engelsk* afvel, *Canaans* land och *Jacobs* fåra-hjordar, så vanslägtar den samma, och blifver omsider, helt säkert, intet annat, än *Pbilistbeers* får och *Gilboa* lamb; därest icke betet, jämte annor nödig skjötjel, passas efter den ort, hvar ifrån de kommit.

Alt detta har *Välborne Herr Commerce - Rådet* AHLSTRÖMER lärdt oss, hvilken i vårt land, med sin dryga kostnad, bland annat, införskrifvit sköna fårslag; fast icke så stora, som de *Ost-Indiska*, så feta, som de *Tartariska*, så ullrika, som de *Arabiska*, på hvilka svantfen ofta väger öfver 23 til 27 skålpund. At deras fina ull icke må skjämmas, fästa herdarne små vagnar efter dem, på hvilka de lägga denna sin börda. Det kommer mycket an på våduren, *caput familie* för fårahjorden, at den är af et godt slag; ty det gamla ordspråket står fast: *Qualis Rex, talis grex.*

§ VIII

(a) Prov, 12. v. 10. (b) Syr. 7. v. 24.

§. VIII.

Vår Hushållare är lika sorgfällig om *Skogen*, efter han vet hvad märkelig nytta den samma medförer i det menniskliga lefvernet. Han söker derföre at lära sina Landsmän rätta sättet at honom plantera och updrifva. Naturligaste viset at komma til skog, är förmoderligen, at vackta de af naturen utfäddade ollon och frön för de mäkt hårda vädren, och all annor skadelig åvärkan. Han indelar, utom storverks-trän, all sin skog i trättio eller fyratio delar: Går så varfvet kring, at årligen, til sina förnödenheter, däraf nyttja någon del. (c) Hvarest bok-skog är, och ömniga ollonår infalla, böra de uphämtas, at icke rottor och mös få lägenhet at sig inrota; hvar på vi hade 1716 et bedröfveligit exempel.

Utom en tjock och tillräckelig skog, försvinna våra skogsfoglar, och våra riktande bärgvärk se sin undergång. Til deras behof upgår ungefärligen, och det årligen, tryhundrade tusende stafrum ved, och desutom tre millioner stigar kohl, til tolf tunnor på ryfsen. Endast vid *Fablan* upbrukades 1697. et hundrade femtio tusend stigar kohl. Bräntorf och Stenkol hafva sin stora nytta; men til detta bruk vilja någre påstå, at de icke äro så aldeles tjenlige; ty jernet blir, alt efter sitt inra väfende, antingen kall- eller rödbräkt. En förnuftig man och god Hushållare anser skogen för en rik guldgrufva.

Et

(c) Vidare härom kan läsas i Herr PRÆSIDIS Inledning och anmärkningar vid *Vilda Träns Natur och Egenkaper*. Tryckt i Stockholm 1752.

Et skepp af Svensk ek och furu är långt varagtigare, än det, som bygges af Amerikanisk ek. Et enda skepp, som bygges af segla på *Ost-Indien*, betales gemenligen med hundrade tusende Riksdaler. Vår tjära hålles ock med skjal för den bästa, bevarar långst ifrå förrutnelse, och förtärer icke togvirket. Våra bräder betalas väl i främmande land. Sverige vinner ansenligen på sin trähandel. Sverige har ofta, inom et år, kuñat utskeppa siu tusende masträn, 22000 bjelkar, siu tusende sparrar, 147000 tolfster läkten, et hundrade femtio tusende tolfster bräder, och femtio tusende tunnor tjära. Endast ifrå Skåne och de Blekingiske stranderne utskeppas årligen ungefär 20000 skeppund Påtaska.

§. IX.

Betragtes *Jagt* och *Djurfång*, icke allenast som et *Försvars-medel* emot den skada, som djuren kunna ofs tilfoga; utan ock som et *Närings-medel*, hvilket tjenar menniskjan både til förplägning och prydnung; så ser hvar och en, at, medelst des försigtiga idkande, mycken nytta och fördel, så i den allmänna som enskildta hushållningen ofs tillflyter; följakteligen visar sig hvar och en menniskjas förpligtelse, at därmed rätt kunna omgå. Förråd och lägenheter här på äro i Sverige ej ringa, fast icke svarande emot Ryfsarnes, hvilka ifrå *Siberien* hafva, til stor mängd, deras skinvaror och präktiga pälterier.

Den, som vil djuren fånga, och skadedjuren utrotta, har nödigt, at göra sig underrättad om deras hushåll-

hållning, föda, läckemat, brunst och aflinge-tid, då det beqvämligast låter sig göra: Alla de öfrige böra, i leke- och aflinge-tiden, lemnas oqvalde. HÖGA ÖFVERHETEN har, med alfvarsam näpft, fiättrat egennyttan vid fiskefänge i leketiden, hvilket är at se af kongl. Förordningarna. Så äro äfven alla djur och rena foglar, under des värpe - ligge - och fina ungars upfostrings-tid, fredlyste, i kraft af Kongl. Förord. 1734. Skade- och roffoglar komma icke under samma Pardons-Placat. Vår Hushållare måste hafva sig bekant, huru få väl de nyttige, som de skadelige djuren böra gripas.

Älgen fånges, så väl om tofaren med *Lee*, då han håller sig i skuggrika dalar och lundar, at sig beta och förlusta, som om vintren i gropar, då han mästadels vistas på slättmarken och mindre skogsfulla rymder. Des kött och hud äro i hushållet nyttige.

Haren, som bäst befinner sig i trånga och täta löfskogs-parker, fålles med skjutande. Han har, genom sitt lopp i ring, gifvit Jägaren anledning, at fälla honom uppå håll: Med sina snedkutt, lärde Skytten at fälla sig på låte och sporr. Förråder sig sielf med bitande på trän, hvar öfver han håppar; med sine besök på rågåkren, och krypande genom gärdesgårdarne. Han fångas med snaror, giller och uphaffar. Des kött ätes med smak: Håret kan nyttjas til foderyärk, muffar, hattar, m. m.

Slagbjörn, äfven som *Myrtuffen*, hafva, genom sitt vinterquarter gjordt sig osäkra om sitt lif; ty när deras läge blifvit upspanad, fållas de utan möda af en eller
tven-

tvenne personer. Fångas och med lurböffer, på samma sätt; som *Älgen*, allenast det få kallade *Leet* gjøres något mindre.

Vargen var i Sverige mera sällsynt för 40 år sedan; men sedermera hafver han nog iritat sig. Förslag til dess utrotande är uppgifvit, styrckan därpå lærer tiden aldrabäst utvisa. I *Ängeland*, *Skottland*, *Sardinien*, *Danemarck* och *ön Rygen* lära de icke stå at finna. Den lärde VEGENER berättar i sin *Staats Geschichte*, at Konung EDVARD I. i Ängeland gaf ut en befallning, at undersåtarna i Hertigdömet *Vallis* borde årligen, i stället för annor skatt, lefverera 300 vargskin. Desse skade-djur fångas merendes på ludder uti gropar, med små spön och halm öfvertäkte, då på en påle, som står mit i gropen, fättes en lefvande gris eller anka, hvarigenom de göra sin sidste färd, stupa och falla i gropen, då de tänkte at gripa sitt läckra villebråd.

Räfven fånges på åtskilligt sätt: nu genom nät, jagthundar och fallor: nu med saxors och förgiftiga kakors utläggande: nu skjutes han på ludder. Skytten vet ock betjäna sig af torkade päron, plomon, stekt fill och ströming. För ingen ting vågar han mera och läckes starkare, än af brända gås-ben. På alla de skadedjur, hvilka genom gift dödas, förskämes huden, hvars hår därpå löslas.

Mården och *Illern* äro farliga gäster uti dufve- och hönshus, som äro när vid skogen belägne. Mången Hushållare finner ofta, med sin skada, at de icke kunna et enda kräk, när de få tilfalle. De nappa i halsbenet, och klyfva hufvudet mit i tu; göra ock mycken

ska-

skade på fogle-äggen. Skinnet är dyrbart; derföre fångas de häldre med snaror, än skjutas med kula och krut.

Hermelinen, äfven som *Mården*, fånges om vintren med flockar, allenast af mindre storlek, än de förra.

Uttern är ibland *Amphibia*, hvilka viftas både på landet och i vatnet. Är en grufvelig frofsare af fisk, hvilket Hushållare nogsamft få ärfara af sine utplundrade fiskedammar. Är mycket listig; derföre är svårt at fånga honom. Sker dock bäst, när träsk, dammar och bäckar uttorka, i hvilka han sig uppehåller; ty til lands är han en svag löpare.

At *Sjählen*, om vintren, när han skal komma up at taga luft, beqvämligast dödas, är nog bekant. Under isen blåser han lättare hål; men otvan isen är det honom långt svårare. Sjählen är mycket underfam på hvitt; derföre vet Skjärkarlen at kläda sig i kalffskinskläder, och, genom simmande med hvit mössa på hufvudet, behändigt sticka honom med spjut, då han koxar up, at hämta frisk luft. Då de sola sig på sina hafsklippor; så kastas starka nät, af tagel gjorda, öfver dem, hvilket ofta lyckas. Det är ock märkvärdigt, at Sjählen kommer tillbaka, och vil dö på samma ställe han fådt sitt banefår; ehuru han, i förstone, synes segla af til siös.

Mullvaden har väl små ögon; men gör dock stor skada uti åker, äng och trågård. Har vift prof därpå, at han kunnat ödelägga både land och städer. De naturkunnige hafva förden skull funnit mödan värdt, at tänka på utvägar til dess utödande. Somlige hafva

fallit på den tankan, at det med bomolja och svafvelrök kunde låta sig göra: Andre hafva trodt det bäst skulle ske genom Arfenik och Prustrot blandade i mjöl och äggehvita, hvilka kulor sedan i hålen nedsläppas: Andre åter fånga dem lefvande, på det sättet, då de om våren hafva sin leketid, gjöres en håla på de ställen de sig uppehålla, i hvilken sättas et kopparkjäril, eller någon annan glaserad kruka, så djupt ned i jorden, at jordbrynet blifver en tvär hand högre, än kärilet, hvilket innan uti smörjes med fett, at det blifver helt glatt. Vid solenes nedgång sättas dit en lefvande mullvad, hvilken med sitt skriande, och ynkeliga läte om natten, lockar de andra, fast de vistis i sina underjordiska grufver och hålor, om bistånd, hjälp och undsättning i denna sin svåra arrest. De komma väl hopetsats at vilja frälsa sin nödsälta broder och fattiga fånge; men de uträtta dock icke mera, än den ena efter den andra faller brådstupa i samma farliga grop, och hamna så alla i dödsens glupande kjäftar.

Lekatten är en art af *Hermelin*, hvilken, alt efter orten och jordmonen han vistis på, är, antingen röd, hvit, svart eller spräcklot. Och ehuru han, efter någras påstående, vil fämjas med bokfapen, är han dock et skadedjur ibland kaniner, dufvor, och i synnerhet fåren. När tackorne lambat och klöfvorne på lamben äro varme och blöte, så äter han dem up, följer benet at så långt det räcker, ända til kroppen.

Den lärde och Vidberömde *Theol. Doctoren, Herr JACOB SERENIUS*, säger, i *Biblanget til Angelska Fåraberden*

den," at det hos honom händt, at, på en kort tid, fyra de bästa lamben, på sådant grufveligit sätt, blifvit marte-
rade. Han säger därjämte, at det är så beskaffadt med
honom, som med alla kujoner: En tyran där han rår;
men rädd som en hare, där han finner sin öfverman.
En braf katt hålles, med skjal, före vara den bästa Cof-
sak at ställa mot denna pultronen i fältet: Han bidar ic-
ke, när han blifver den busen varse; utan räddar
sig med flykten, och springer öfver berg och backar.
Om dagen, då folket rör sig, törs denna hjälten icke
kny. Katten plägar väl allena kunna göra rent hus för
denna näsvisa gästen; men det kan icke heller skada,
om husbonden utfätter snaror af ståltrå för denne botjuf-
ven. Vidlöftigare om hvarjehanda slags djur-fängen kan
läsas i åtskillige där om utkomne skrifter.

Huru *Sjö- och luftens Fjäder-skarar* bäst fällas och
fängas til läcker mat och mjuker fång: Huru de fina år-
liga lundar besöka, at där värpa, ligga och sina ungar
upföda, m. m. har Mag. *Eschil Nordholm*, under *Oe-*
conomia Professoren, Herr *Anders Berchs* inseeende, uti et
Academiskt snille-prof i *Upsala* 1749, vackert visat.

S. X.

När vår Hushållare således lärdt, som en *Ceres*
at skjöta åkren, som en *Fauna*, at vårda boskapen, som
en *Flora*, at plocka blomster, och som en *Diana*, at vaka
öfver skogen; så ser han med icke mindre upmärksam-
ma ögon, än en *Argus*, på våra *Fiskerier*, hvilka icke kun-
na drifvas, utan et tillräckeligt antal af *Beyser*-och flere

tilhörigheter. Lyckeliga land! som räknar detta näringsfång för rätta sennan af Staten och själen af Republicquen. Ho gläder sig icke nu däröfver, at Sverige, i en välsignad stund, har begynt at idka et hushålls-grep, som allt för länge kommit at ligga i vanhäfd.

Lybeckarne de vifte at fåtta värde på sina *Schonens-fabrev*. Nu veta vi sielwe at hedra des idkare, sedan vi fådt en osmak före, at endast fiska med guld-krokar på främmande botten: Nu hafva kloke Hushållare lärdt oss, at, på sina rätta ställen, kasta ut våra nät til drägt i Östersjön, hvarigenom mer än 100000 tunnor sill årligen updragas, saltas och inpackas, hvilket allt, tillika med vårt sköna *Laxfiske*, icke allenast ansenligen öker visthuset; utan kommer oss at göra en årlig besparing på mer än fyra tunnor guld.

Våre Hushållare hafva ock utvist för oss både tilhörigheterna, tiden och sättet, at helt behändigt, med långref ock krok fanga gjaddor, abbor, gjös, ål, lake, torfik och mal, så väl uti insjöar, som ock saltfjö-skären. De hafva utrönt, huru och på hvad sätt åtskillige slag insjö-fisk bör saltas och torkas, at han må blifva ganska hvit och välsmakande. Medelst Herr Öfver-Inspectorens ANDERS GRIES upfundna sätt at fånga gjaddor, minskas denne glupande hafs-vargen i de större, och nästan utödes i de mindre insjöar. Oss är visserligen angelägit, at känna, huru denna födekroken, hvilken är oss så ganska nödig, tilbörligen må blifva idkad; därest vi vilje hafva tilräckelig näring för våra Bäringsmän och Manu-
fa-

facturister. De förre tilvärka årligen try hundrade tusende skeppund jern: de senare arbeta ofs varor för 3603670 daler S:mt. De förse ofs med flera nyttiga husgerädsfaker och rätta handels-droger.

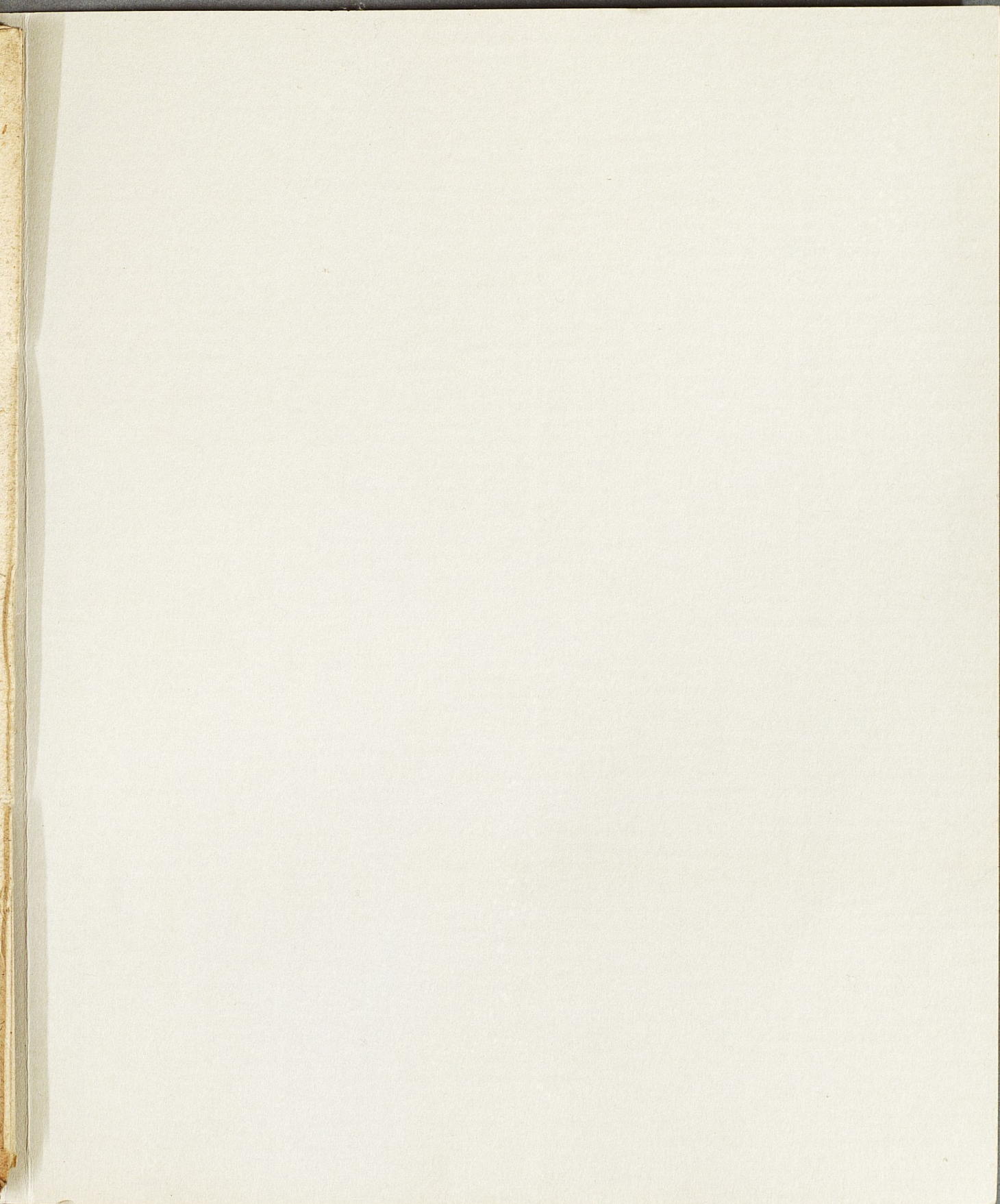
Här få vi altså igen det rätta *primum mobile* i handeln, hvilken är likfom bloden i menniskjans kropp, när den icke rätt circularar, så stannar alt; men när denna härliga och älskeliga Damen blifver rätt handterad, så utskakar hon, såfom en *Pandora*, sina rika skatter öfver landet. Hon föraktar högfärd; men är dock glimmande i pragt och höghet: hon hatar egennyttighet, såfom förgift; flyr tvång, såfom sin häftigaste fiende. Den som vunnit rätta konsten, at gå henne til handa, varder belönt med des härligheter och fördolda skatter, ända in vid verldenes yttersta gränts. Hon försmäder fruktan, och förtrampar lättjan: hon vil blifva besökt och ärad under sielfva Polerne.

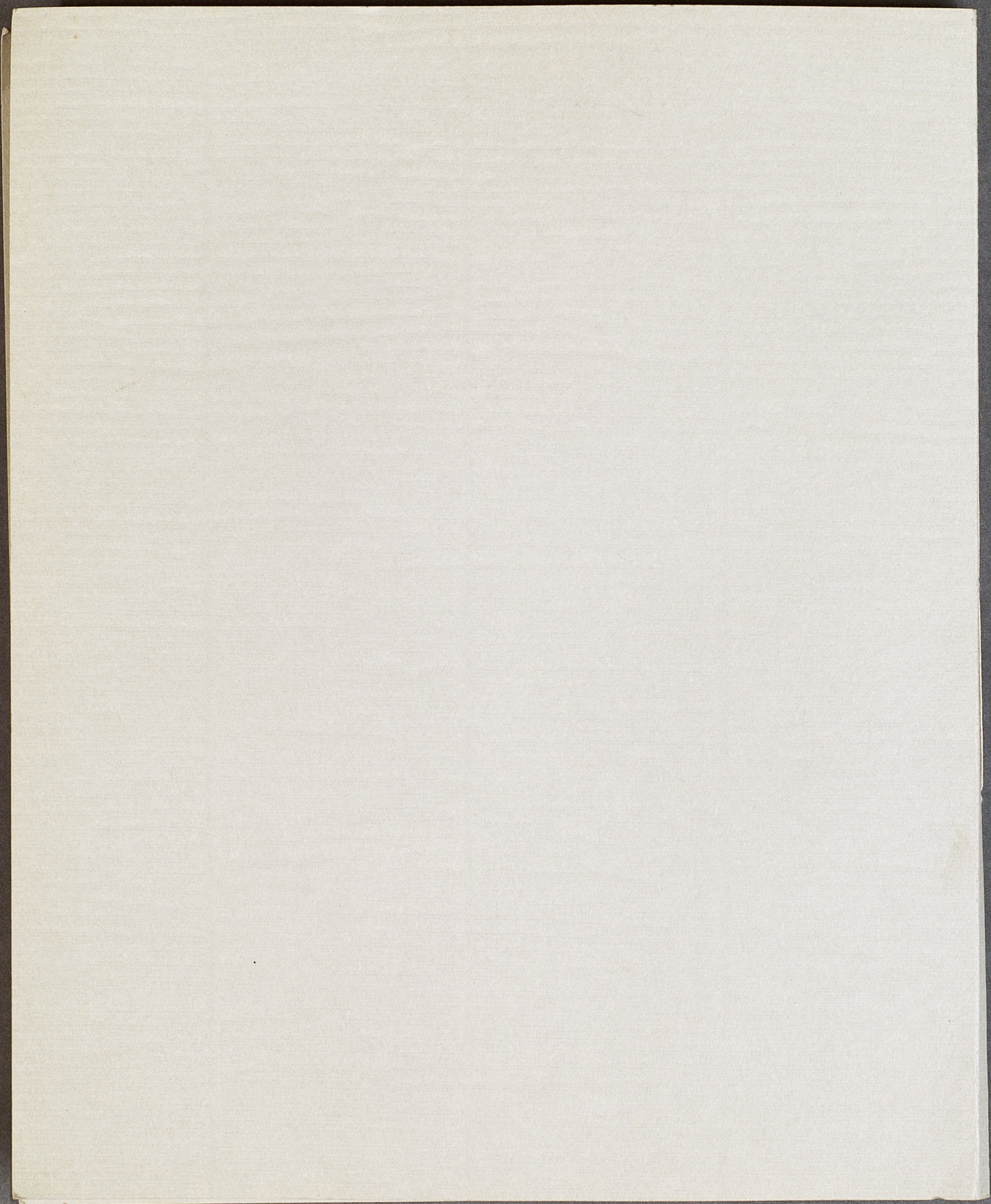
Huru detta af flere handlande Nationer blifvit i agttagit, läres bäst af Handels-Historien, hviken, som en Vittor penna skrifver, innehåller Handelens märkvärdiga öden och händelser; upptäcker de orsaker, hvilka den samma upväckt; utmärker de grader, på hvilka han så smånigom stigit til sin högd, och de hinder, hvilka honom mött. Af Historien har vår hushållare sig bekant de förändringar, hvilka handeln til väga bragt, så väl då han kommit til sin fulla högd, som då den samma varit i sitt aftagande: Utförer vidare de synligare, och upträcker de fördolda orsaker; hvarföre den kommer at gå ifrå det ena landet til det andra. Den-

na vetenskapen har, i alla tider, blifvit ansedd icke allenast för kjöpmänens, utan ock Konungars och Regenters Högschola: en vettjesten för det menniskliga snillet, och en skådeplats af Guds underliga regering i verlden. Medelst insigt i denna vetenskapen ser vår Hushållare *Tyrus* och *Sidon* i sin fordna pragt och nu befinceliga stenhopar; *Carthago* och *Jerusalem* i sin förra härlighet, och det mörker, i hvilket de nu famla.

Grunden och sielfva hjertådrantil Staters och Rikens upkomst och blomstrande tilstånd, har merendels varit en förnuftig handel, hvilken icke annat är, än et byte af det ena landets öfverflödiga varor emot de nödvändiga. Det är icke svårt at påfinna sielfva ursprunget til all handel i verlden, allenast man efterfinnar Skaparens affigt vid verldenes inrättning, och menniskjans åtrå och begär efter främmande Länders läckerheter. Den EVIGE GODHETEN har aldrig emot sina barn, varit en hård styfmoder, och en omild Tuktomästare, som fatt dem in i deña verlden såsom fångar på vatn och bröd. Nej! Han ser fast håldre, at det ädlaste af Hans händers värck får deltaga i de jordiske förnöjligheterna.

Handelen, den nyttiga hushålgrenen, meddelar ljus at alla verldens vetenskaper: Sjömän upfostras til Landets försvar; många tusende menniskjor få föda och kläder på bärgens hårda klippor; prägtiga palatser, starka fästningar; mäktiga städer upstiga i ofrugtsamma länder, och liksom utu sielfva hafsens djup. Kort sagt: hvarest handelen genom en förnuftig hushållning tilbörliga skjötes och drifves, där utbredes G U D S ära; välmågan växer, sällheten blomstrar, och all vår jordiska lycksalighet mognar til en välsignad skjörd.

www.books2ebooks.eu